

PACHOLEK (186) *sb m*

Wszystkie samogłoski jasne.

sg N pachołek (60). ◇ *G* pachołka (7). ◇ *D* pachołku (11), pachołkowi (1) *WyprPl*. ◇ *A* pachołka (24). ◇ *G a*. *A* pachołka (2). ◇ *I* pachołki(e)m (12). ◇ *L* pachołku (4). ◇ *V* pachołku (4). ◇ *pl N* pacholcy (14). ◇ *G* pachołków (18); -ów (2), -(o)w (16). ◇ *D* pachołków (9); -óm (3), -(o)m (6). ◇ *A* pachołki (13). ◇ *I* pachołki (4). ◇ *L* pachołkach (2); -ach (1) *SkarKaz*, -ách (1) *PowodPr*. ◇ *V* pacholcy (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Mężczyzna młody lub w sile wieku (niekiedy w funkcji podobnej do dzisiejszego „facet”); iuvenis, vir Mącz; puer PolAnt (78) :MetrKor 38/287; [Matys] yełth pacholek nyłky a dopyero mv łzyą wałz lipye LibMal 1547/129; włukny nyemyeczkyey ścharey małczy [...] chodzi pacholek yełcze nyeobrofly LibMal 1554/ 183v, 1543/75v [2 r.], 1545/94, 106v, 1547/130; BielKom Dv, F4; Vir fortis ad pericula, Mężny á cziftego łercá páchołek. Mącz 134d; Praevalidus iuvenis, Duży páchołek. Mącz 474d, 121a, c, 143c, 193d, 420c, 498c [2 r.], 499c; łzedł łam/ łług nie czekáiąc do gołpody łwey/ ktorey niewiedział: Owa pytáiąc łie to tego/ to owego/ trefi ná iákiegoś páchołká/ y mowi mu/ Towárzyłzu niewiełz gdzie thu moiá gołpodá. GórnDworz P8; Wielkiemu iednemu/ y otyłemu páchołku rzekł kthoś/ Y thu ná trumnę niemáło drzewá wynidzie GórnDworz Sv, E8v, M5v, M7v, N2, O3v (12); tego czyłtym páchołkiem zowá kto łie nawięcey w ty opilltwa á w ty wżeteczeńłtwa nabefpieczniey wdawa. RejZwierc 34v, 238v, 260; BielSpr b3; SkarJedn 36; Wedle wzroftu iefł łuknia: á máłemu rołe⁸⁰ páchołká łzátá nie łłuży. SkarŻyw 31; KochPieś 48; PudłFr 63; gdyś łwiadomeś wń iakoto dom rodowity, y iako ochotni Pacholcy, się wnim rodzą, dorzeczy rycerskich ActReg 131; Initus - Złaczenie páchołka zniewiałtkam. Calep 530a; CiekPotr 34; CzahTr C4v; Iefł człek bárzo łáłkawy/ więc Zołnierz wyborny/ Máiętny/ w łpráwách łwoich páchołek wydworkny. PaxLiz C2v, C4v, D; KlonFlis F3; Vczćie łię y wy łtárlzych łłuchác mołoycowie: Byłćie nie przyłzli ná punkt ná ten gdzie iuż owo Poczną łektác páchołká/ chocia mu nie zdrowo KlonWor 38; Lycurgus Práwotworká/ dał práwá furowe Ná ludzi proźnuiaće; ná pachołki owe Co záwłze chcá łmáczno iefł [...] nigdy nic nie robić. KlonWor 44, 4, 55, 68; ZbyłPrzyg B4.*

W przeciwstawieniu: »pachołek ... starzec« (1): *A* ták iáko w młodym páchołku/ chwala łudzie łtátecźnołć/ á połtánowanie [...]: ták záłię káždemu łie podoba ow łtárzec żywy/ ktory [...] GórnDworz K4v.

Wyrażenie: »młody pachołek« [szyk 7:3] (10): *LibMal 1543/ 75v, 1544/81, 1554/183v*; Iákoź mnie łie bárzo podoba páchołek młodi/ zwłázcźá ten/ co łie para rycerłkim rzemiełłem GórnDworz K4, K4v, Bb6v; [miejska żona] Vrodziwa/ łubtylna/ [...] Iák łie nie ma podobác/ młodemu páchołku. BielSat D2v; SkarŻyw 56; KochFr 28; GrabPospR K4v.

Zestawienie: »chudy, ubogi pachołek« = *człowiek ubogi, niskiego pochodzenia* [szyk 12:2] (12:2): Iáko gdy chudy páchołek/ iáko thego wiele bywa/ náprze łie v iákiego panięciá áby od niego koń wziął álbo łzábłę iáką pięknie opráwioná. RejZwierc 98; PAttrzayze y bogáctwá iáko wiele máia/ Wierę chudzi pácholcy ná łrebrze iadáia. RejZwierc 243v, 99v [2 r.], 100 [2 r.]; (nagł) O iednym Kłiedzu. (-) Y To dziwak/ co gębę wysłzėy nołá nołi/ A nas chudé páchołki oczymá przenołi. PudłFr 56;

Paprup Gv; ActReg 75; Minutiora bona w Inflantciach: nagrodá vbogich páchołków. *SarnStat* 451, 79 [2 r.], 1206.

~ *W przeciwstawieniu*: »wielmożny ... chudy pachołek« (1): bo iáko kto był [...] wielmożnym álbo chudym páchołkiem/ ták teź y po zmartwych wltaniu w przyźłym żywocie/ w tymże go łtanie być wierzyli *Strykron* 155. ~

2. *Służący, zwłaszcza młody; paź; famulus, pedis equus Mącz, Cn; satelles Mącz; puer PolAnt; administer, assecla, minister, ministrator, praeminister Cn (108)*: *BielŻyw* 164; *LibMal* 1543/74, 1545/94v, 1550/153v, 1553/176v; *RejWiz* 72, 73; (*nagł*) Co łafiádowi páchołká dawał. (-) *PACHOLKA* łafiádowi/ łafiad przykázował/ A zá dobrego łługę/ pewnie obiecował. *RejFig* Cc3v, Aa8 [2 r.], Cc3v, Cc4v; Siędyeż zá łtoł áno gi/ łtrzęfiono fiołki/ Poglądafz ná wáláte/ co łtoią páchołki. Radeś gdy ich przed tobą/ z wodą kilka łtanie/ Ręcznik dzyerząc/ á mowiac/ miłościwy pánie. *RejZwierz* 142v, 134v, 137v; *BielKron* 125; *Mącz* 117d, 269c, 294a, 369b; *Prot* C, Dv; *SienLek* 190v; *GórnDworz* R6v, S5v; Chowałzli dziś páchołká/ inákfzyć nie będzie/ Iedno zá łtoł póspołu [!]/ s łwoim pánem łiędzie. *BielSat* D3v, C4v, D3v *marg*; Przyiedzye teź záfię pan Zięć do páná Szwagrá/ álić konie w kárczmie y s páchołki *RejZwierc* 31, 53, 61 *marg*, 66v, 101, 106v, Aaa4; *MycPrz* I B2, II C3; *KochFr* 105; *KochPieś* 20, 23; *PudłFr* 25; *BielRozm* 23, 29 [2 r.]; Iákoź by tu byłá prawdziwa Wolność/ nie potrzebowaliby celnieyfzy ludzie w Polfcze ták wiele páchołkow zá łobą y przed łobą (*marg*) Dla czego możni łług síłá chowáią. (-) *GórnRozm* A4v, E2 [2 r.], H2v, H3v, L3; *GrabPospR* N3, N4v [3 r.]; *PowodPr* 69; A ták iużełz Pácholcy we wźem dogadzaycie/ W łwych połługách przyłtoynych/ łercá dodawaycie. *PaxLiz* E2, E3v; *KlonWor* 56, 78.

pachołek czyj [w tym: pron poss (8), G sb (2), ai poss (2)] (12): *BielKom* F4; Ale záfię mieć trzeba w groźie łwe Páchołki. *Prot* C4; Po obiedzie/ pácholcy páná Giżyckiego [...] ięli pytać łług páná Krakówkiego *GórnDworz* S4v; A (ták) połzedł (on) młodzieniec páchołek prorocłki do Rámothá Gilehadłkiego. *BudBib* 4.Reg 9/4, 2.Reg 13/17, 28, 29, 4.Reg 5/20, 23; *PudłFr* 17; *Paprup* I3v; *PaxLiz* B4.

W połączeniach szeregowych (5): *PowodPr* 70, 83; *SkarKaz* 580b; *VotSzl* C4; Rzadki pánofzá bez iedwabiw/ bez połzołtnych koni/ bez kilánaście páchołkow/ y bárwy iedwabney/ bez kolebek y łtroynych obitych koczych ięzdzić niechcą. *SkarKazSej* 704b.

W przeciwstawieniu: »pan ... pachołek« (1): Bo gdzye pan gdzye páchołek nie záwždy tám znáią/ Kiedy łie więć omácmie [*pijani*] po kąciech drápáią. *RejWiz* 15v.

Wyrażenie: »pachołek słuźaly« (1): Vprzędzie łobie hultay nadobną połtawę [...]. Vczyni łię rzekomo páchołkiem łłuźálym/ A dobrym towarzýfzem dáleko bywálym. *KlonWor* 26.

Szereg: »pachołek a pan; pachołek z panem« (1;1): (*nagł*) Páchołek á Pan. (-) *RejZwierc* 234v, B3v.

Przen (1) :

Zwrot: »wsadzić pana na pachołka« = *pić gorszy trunek przed lepszym* (1): Przeto lepiej ięft ieden trunek albo dwa pirwey piwa wypić potim winem przyłožyc, á władzić pana na pachołka. *GlabGad* K7.

a. *Sługa wojskowy, giermek, ciura; armiger Mącz, Cn; scutifer Mącz; cacula, calo, galearius militum, puer telifer, scutigerulus Cn (26)*: Item Aby káždy myal konye sbroyą pachołky dobre *MetrKor*

38/286; Item na ten czas wzyely Cerwołłowy pacholka y panczerzi dwa kony trzi *LibLeg* 11/99v, 11/99v, 100, 100v; *LibMal* 1550/154; *Mącz* 28b; Ten dzień ktorego fie małz potykác/ odpoczyń ná mieyfcu łłufznym/ łtrzegąc tego/ áby koń twoy nie był łpracowan tákże y páchołek kázdy *BielSpr* 16v, 49v [4 r.]; *WyprPl* A2v, A3; [a mają mieć [rotmistrze] dziesięć pacholków w dziesiątku, sześć z arkabuzy a dwa z drzewy *UstWojsk* 1561/90].

pacholek czyj (3): wzyely sluzebnyka pana Starzechowłkiego y dwa konya y panczerz y szefnego yego pacholka y dwa konya snym *LibLeg* 11/100; *LibMal* 1543/68; posłał [*Dawid*] oney korzyści łtáfzým Iehudłkim [...]. Onym też ktorzy w Chewronie/ y po włzech mieyfcách po ktorých chodził Dáwid y pácholcy iego [*viri eius*; y mężowie iego *Leop*; y z lude^m łwem *BibRadz*] *BudBib* 1.Reg 30/31.

Wyrażenie: »pacholek zbrojny« [*szyk*: 2:1] (3): ktorikolwiek ma maietnołcy za thyłfiącz zlothych bendzie winien yednego pacholka yezdneho zbroynego wyprawicz. *ConPiotr* 30v; *RejZwierz* 117v; *SkarKazSej* 704b.

Szeregi: »pacholek albo chłopiec« [*szyk* 1:1] (2): Scutifer, Chłopiec álbo páchołek zá pánem tarczą nołzący. *Mącz* 376c, 16c.

»koń, (i) pacholek« (3): Od koniá od páchołká Ryłztunku kázdego/ Cobyś iedno zámyłł dołtániefz włzytkiego *PaprPan* M3v, B3v, D3v.

[»towarzysz albo pacholek«: Ktoby w wojsce będąc [...] towarzysze albo pacholki buntował, taki ma być na gardle karany *UstWojsk* 1561/109.]

Przen: O św. Pawle w stosunku do Chrystusa (1) :

W przeciwstawieniu: »pacholek ... pan« (1): (*did*) Paweł łobie zle thufzy ydącz na Swiath [...] (–) [...] Y cziebie panie by bili Snadz by włfytko rozgrzełly A czoł fię pacholku łtanie Gdy by tak było o panie *RejKup* P.

Synonimy cf PACHOLE.

Cf **PACHOLE**, **PACHOLIK**, **POCHOLEK**